

Jana Vargová

Marian Jaslovský

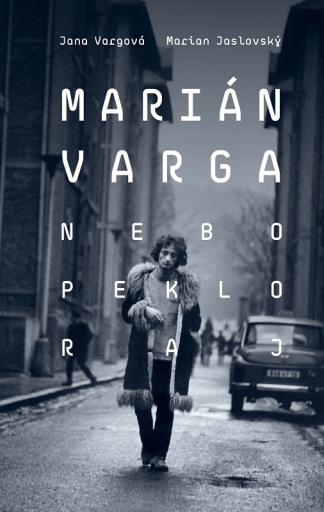
MARIÁN

VARGA

N E B O

P E K L O

R A J

M A R I Á N

V A R G A

N E B O

P E K L O

R A J

Jana Vargová Marian Jaslovský

M A R I Á N

V A R G A

N E B O

P E K L O

R A J

slova

Venujem Rybke za lásku,
podporu a neochvejnú dôveru vo mňa,
čo nie je úplne môj žáner.

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., 2023

Text © Jana Vargová, Marian Jaslovský, 2023

Photographs © Andrej Bán, Juraj Bartoš, Tomáš Benedikovič,

Tibor Borský, Marian Jaslovský, Ľuba Lauffová, Soňa Maletz,

Peter Procházka, Jana Yar, Vladimír Yurkovic, Peter Žákovič, 2023

Design © Oleg Kolomijec, 2023

Obsah

Intro 8

1. Príbely zažitných fotografií 10

- Alojz strážny 12
- Láskavá bohémka 15
- Dionýz a jeho zásady 17
- Také vďačné dieťa 21
- Milujúca aj sarkastická sestra Zuzana 25
- Prší, prší na šestnásť spôsobov 27
- Návšteva u Dariny 45
- Výstrižky 1 49

2. Čo robil Marián, keď chodil poza školu 52

- Vladimír Bokes: Blicovali sme s hudbou 54
- Kamil Peteraj: Marián bol o dve poschodia vyššie ako ostatní 61
- Peter Michalica: Marián vyhral súťaž v nespaní 65
- Výstrižky 2 74

3. Prúdy alebo tryskom do bigbítu 86

- Kamil Peteraj: Ako Slovensko prichádza o básnikov 88
- Hammelov prerod na frontmana 91
- Viliam Vaškovič: Som organizačný produkt Prúdiv 96
- Stanislav Fila: Túžiš, aby človek, ktorého si vážiš a hovorí ti z duše svojím umením, nebol ľudsky vadný 99
- Daniel Hevier: Bol som na prvom koncerte Prúdiv 104
- Keď odchádza (Vargova) kapela 106
- Vlado Balek: V jeho krajine sa bežalo prinajmenšom dvakrát rýchlejšie 109
- Výstrižky 3 114

4. Collegium musicum: Zjavenie 130

- Fedor Frešo: Marián ma v úlohe lídra prekvapoval 135

Collegium podľa Vaškoviča	140
Stanislav Fila: Marián bol dobrý a čistý človek	145
Nahrávky a súkromie	149
Dušan Mitana: Každý taxikár vedel, kde býva Marián	154
Výstrižky 4	158

5. Prvé vrcholy 184

Kamil Peteraj: Marián vedel strašne pochybovať	186
Stano Fila: Eštééé!	193
Fedor Frešo: Vždy sme sa pohádali na blbostiach	196
V ako Vaškovič v časoch najväčšej slávy Collegia	204
Ondřej Konrád: Společná svěcení	208
Výstrižky 5	212

6. Nové programy sna 236

Únava materiálu	238
Dobří právníci robia veci poctivo a Belák tak hrával na basgitare	240
Prvé manželstvo	250
Peter Smolinský: L'aliu poľnú som nebral ako nič výnimočné	251
Kamil Peteraj: To, čo vypuklo, nás zaskočilo	254
Výstrižky 6	257

7. Continuo, Divergencie a koniec legendy Collegium musicum 276

Fedor Frešo: Continuo a ďalej	279
Kamil Peteraj: Nebo – peklo – raj mi Marián spieval do telefónu	284
Vladimír Godár: Marián chcel prinavrátit' hudbu k sebe samej	287
Ladislav „Agnes“ Snopko a Lád'a Merta: Brízgalky a poľské road movie, alebo ako Marián nenahrал album s Czesławom Niemenom	295
Snopko: Marián bol človek intímnych rozhovorov	307
Výstrižky 7	314

8. Reštart (sólo) 332

Jana Vargová: Jedného dňa mi povedal, aby som už od neho neodchádzala	334
---	-----

-
- Jakub Kudláč: S Mariánom sme sa hrali na colníkov 343
Marián Varga: Nechcem vedieť, čo chcem 348
Vladimír Bokes: Marián naozaj vážne uvažoval, že sa vráti
k štúdiu 349
Miloš Brunclík: Rozmýšľal som nad tým, čo by som si
priateľ ako hudobník, keby som mal vlastného technika-
-zvukára 351
Peter Uličný: Stretnutie s Mariánom som si naplánoval, keď
som mal asi trinásť rokov 358
Výstrižky 8 366

9. Comeback a klebety 412

- Július Fujak: Marián ako alternatíva sui generis 414
Varga + Frešo = 100 419
Pavel Daněk: Marián bol chrumkavo klebetný a zaujímalo
ho všetko 422
Daniel Pastirčák: Mariánova hudba má veľký spirituálny
rozmer 425
Výstrižky 9 431

10. Pokojné roky? Nie tak celkom 450

- Comeback Collegia a Speak, Memory 453
Kruh sa uzatvára 456
Jozef Lupták: Na Mariánovi som najviac obdivoval
priamočiarosť 457
Dušan Mitana: S Mariánom sa smrti nebojíme 464
Dušan Dušek: Chýbajú mi naše rozhovory 466
Daniel Pastirčák: Marián bol agnostik, ale myslím,
že sa zmenil 468
Jarek a Líba Rušarovci: My a Marián Varga 471
Výstrižky 10 475

11. Koniec 484

- Daniel Pastirčák: Aby bol nenápadný, kúpil si tie
najnápadnejšie okuliare 488
Výstrižky 11 496

Zoznam reprodukcí a edičná poznámka 499

Intro

V decembri 2015, medzi sviatkami, mi zavola Marián Varga. Prekvapilo ma to, lebo sa neozval veľmi dlho. Bolo obdobie, keď sa ozýval pravidelne. Nikdy nechcel nič konkrétne, len si pokecať, a ja som mu dokonca začal vďaka tejto praxi rozumieť všetky slová v telefóne. Potom sa odmlčal. A zrazu mi volá.

Išiel priamo k veci a oznámil mi, že má rakovinu pľúc. Nečakal, kým túto informáciu predýcham, lebo Marián bol človek vysoko nepatetický. Veľké gestá robil, len keď mával rukami nad klávesmi, aj to vyplývalo z jeho špecifickej motoriky. Povedal mi, že našiel plnú tašku výstrižkov a hlavne výstrižkový zošit, ktorý si starostlivo viedla jeho sestra. A ak by som mal chuť niečo s tým podniknúť, aby som si po to prišiel, že sa od toho môžem odraziť.

Podnikol som, lebo som cítil, že kniha o Mariánovi ako človeku tu chýba. Hneď na začiatku sa ukázalo, že nevyhnutnou spoluautorkou musí byť Janka Vargová. Bola so mnou pri každom rozhovore a väčšinu z nich iniciovala. Odovzdal som jej prvú verziu rukopisu, ktorý by už možno v pohode mohol vyjsť, ale ona ho s láskou a citlivo povzniesla o niekoľko úrovní. Lebo to ona vie veľmi dobre. Povznášať.

O Mariánovi mi napísala nasledujúce slová a pre mňa to je jedna z najkrajších definícií lásky:

„Nič nie je dôležitejšie, ako mať niekoho rád, mať v niekom oporu a najmä byť oporou, jedine to dáva zmysel. Potom sa netreba ničoho obávať. To bola neotrasiteľná konštanta nášho vzťahu s Mariánom. Znie to ako klišé, ale taká je moja skúsenosť.“

Ľudia zvonka si mysleli, a možno si to myslíš aj ty, že spoluzitie s ním boli galeje. Aj ten Dežo sa raz zastavil u mňa v robote (asi ma chcel spoznať, keď sa dozvedel, že už niekoľko rokov som

.....

s Mariánom) a neveriacky skonštatoval – ty musíš byť svätica... To teda rozhodne nie som. A Marián nebol diabol! Ako si asi sám zistil v rozhovoroch s ľuďmi, bol to láskavý a citlivý človek.

Nepopieram – bol komplikovaný a nevpúšťal nikoho, ani mňa, do všetkých svojich ‚izieb‘. Veď kto by aj! O to viac bol pre mňa prít'azlivý. Nezniesla by som vedľa seba nikoho prvoplánového. Ani týždeň. Ale vieš, čo bolo dôležitejšie? Aj keď sa mi občas strácal v tých svojich zložitostiach, jeho uvažovanie okrem toho, že malo vždy hlavu a päťu, bolo morálne. To bolo pre mňa a môj vzťah k nemu strašne dôležité. Vieš, v čom to však bolo zložité? Keď máš niekoho tak rád, že by si zaňho aj dýchal, cítiš aj fyzickú bolesť jeho tela a zároveň si uvedomuješ, že musíš byť pevninou, ktorá zachytí všetko zničujúce, skalou, ktorá má dušu. To je skoro nemožné. A napokon zistíš, že smrť nepozná výnimky.“

1

Príbehy zažltnutých fotografií

Marián
bol
zvláštny

od detstva a veľmi skoro sa u neho začala prejavovať špecifickosť. Obdarení ľudia skrátka nie sú výnimoční vzhľadom na svoj vek, ale komplexne. U Mariána to bolo cítiť od narodenia. Toto často hovorievala teta Irenka, manželka Mariánovho strýka Alojza Winklera.

Alojz strážny

Alojz Winkler, pre blízkych ľudí Ali, bol brat Mariánovej mamy Anny. Ako významný slovenský onkológ by si zaslúžil samostatnú monografiu a určite ju niekto aj napíše, pretože patril k ľuďom, ktorí menia svet. Minimálne Slovensko zmenil významne, a nielen tým, že priviedol Mariána ku klavíru. V rokoch 1951 až 1967 bol vedúcim chemoterapeutického oddelenia Výskumného ústavu onkologického SAV v Bratislave. Neskôr až do roku 1979 pôsobil ako vedecký pracovník onkologického oddelenia Svetovej zdravotníckej organizácie v Ženeve – ako jediný nestránik z našich vyslancov. Túto misiu skončil iba kvôli maximálnemu predpísanému veku šesťdesiat rokov. Následne pracoval v Ústave experimentálnej onkológie, ktorý sám pomáhal budovať.

Ali bol takisto multitalent, okrem medicíny vyštudoval hru na klavíri na konzervatóriu. Absolventský koncert však neod-

Alojz Winkler s manželkou Irenkou

Irenka Winklerová ako 94-ročná

hral, v roku 1949 dal prednosť biochémiu a mal aj iné povinnosti. V roku 1953 druhý raz promoval. Bol tiež veľmi dobrý fotograf s profesionálnymi výsledkami. Vďaka nemu sa zachovalo niekoľko fotografií z Mariánovho detstva. A určite hlavne vďaka nemu bol Marián taký, akého si ho pamätáme. Keď to Marián potreboval, vždy mu bol nablízku.

Navštevujeme tetu Irenku, manželku Alojza Winklera a jeho celoživotnú spolupracovníčku v laboratóriu, v jej sympatickom byte na Medenej ulici. Irenka je mladá žena, ktorá má 94 rokov (v máji 2018). Trochu predbehnem situáciu. Po štyroch hodinách intenzívneho rozprávania sme boli s Janou už unavení, ale Irenka bola v najlepšej kondícii. Akurát sa nevedela rozepamätať na mená troch ľudí z dvadsiatich, ktorých spomenula, a vyhodnotila to, že starne. Som oveľa mladší, ale nespomenul by som si ani na polovicu.

Mariánovi starí rodičia z matkinej strany, Alojz Winkler a Anna Kašpareková, sa stretli v Devínskej Novej Vsi, kde pôsobili

Winklerovci na rodinnej fotografii. Zľava dole Anulka (Mariánova mama) a Anna (Mariánova babička). Hore Ali (Mariánov strýko) a jeho otec Alojz (Mariánov dedko).

v miestnej škole ako učiteľa. V Devínskej Novej Vsi sa aj vzali a narodili sa im tam aj deti: Ali v roku 1919 a Mariánova mama Anulka v roku 1921. Dedo Alojz pochádzal z rodiny karpatských Nemcov z Brezolúp pri Bánovciach nad Bebravou, ktorí sa tam kedysi dávno usadili a živil sa tkáčskym remeslom. Vyštudoval učiteľský ústav. Babička Anna sa narodila vo Sv. Jure v početnej rodine pálfyovského hájnika, ktorého revírom bol Šúrsky prales. Mimochodom, Mariánovo posledné bydlisko, o ktorom v odpovedi na otázku, či mu nechýba mesto, zažartoval „je jedno, kde nevy-

chádzam z domu“, sa nachádza v tesnej blízkosti pralesa. Kým dedo Alojz a jeho súrodenci vyrastali bez otca a starší súrodenci sa starali o mladších, v babičkinej rodine prišli deti v útlom detstve o mamu a situácia v rodine bola veľmi podobná. Babička študovala učiteľstvo v Bratislave a jedným z jej pedagógov bola aj matka Bélu Bartóka. Ďalším učiteľským pôsobiskom Winklerovcov sa stala Skalica, kde už predtým žila jedna z babičkiných sestier. Tam našli svoj nový domov aj Winklerovci, postavili si vilu a prežili v nej väčšinu života. V Skalici sa spoznali aj Mariánovi rodičia, a tam sa v roku 1947 narodil Marián a o tri roky neskôr jeho sestra Zuzana.

Láskavá bohémka

Kým Mariánov strýko Ali bol cieľavedomý a dôsledný v uskutočňovaní svojich snov, jeho sestra Anna bola pravý opak. Marián to diplomaticky zhrnul slovami: „Moja mama bola bohémka.“ Po absolvovaní gymnázia v Skalici začala učiť, neskôr pracovala ako laborantka v miestnej nemocnici. Popritom si robila zdravotnícku nadstavbu, potom študovala matematiku na pedagogickej fakulte, a neskôr opäť učila, až kým ju narkolepsia nevyradila z bežného života. Hoci jej vášňou bola matematika, praktickému životu veľmi nerozumela. Tiež mala sny, ale uskutočňovala ich tak trochu živelne a veci sa jej občas vymkli spod kontroly. Písala básne, bola vášnivá čitateľka aj fajčiarka. Bola veľkorysá a tolerantná, milovala svoje deti. Neskôr, keď dospievali, mala pochopenie pre ich slabosti

Anulka ako 19-ročná

Marta Ščepková

a neraz kryla ich zlyhania. Občas robila tak trocha nepremyslené gestá, občas jej niečo nevyšlo. To, čo absolútne nezvládala, bola domácnosť. Ale nikdy nezlyhala v ľudských veciach, nepomýlila sa v hodnotách a bola nekonečne láskavou oporou svojich aj cudzích detí. Jej priateľmi boli aj kamaráti jej detí, ktorí ju mali radi, a buď u nich bývali (Darinka Čejková, Vlado Bokes, Marián Lapšanský), alebo sa radi u nej zastavili len tak, na kus reči (Dušan Hanák, Kamil Peteraj, Ľuba Lustigová-Zednikovičová, Ľuba Lauffová, Dušan Mitana...). Milovala machule (mačky) a vedela o nich rozprávať krásne príbehy.

K Mariánovej mame mala blízko aj jej neter a Mariánova sesternica Marta Ščepková: „V čase, keď som sa chystala na vysokú, som išla do Bratislavy pozrieť rodinu a zastavila som sa u tety Anulky. Povedala som jej o svojich plánoch s architektúrou, a tá mi hneď išla kúpiť hrubú knihu matematiky a dohodla sa so mnou, že to budeme študovať. Počítanie mi však nešlo, skončila som pri trojčlenke. Teta Anulka matematike rozumela a mala na mňa ťaž-

ké srdce, že mi aj kúpila knihu, ale nemohla so mnou preberať matematické úlohy. Ja som ju mala veľmi rada. Ona bola trochu zmätená, čo bolo zapríčinené jej zdravotnými problémami, ale veľmi bezprostredná a dokázala sa úprimne porozprávať o všetkom, aj o veľmi osobných veciach. Naozaj mi pomohla.“

Dionýz a jeho zásady

Mariánov otec Dionýz bol na rozdiel od Anulky skôr uzavretý človek a plachosť mu neraz skomplikovala život. „Susedom Winklerovcov v Skalici bol istý pán Hamburger, úspešný veľkopodnikateľ v stavebníctve. Ten mal syna, ktorý študoval stavarínu, a zhodou okolností to bol Dionýzov spolužiak,“ spomína teta Irenka. „Dionýz bol matematicky nadaný a mladému Hamburgerovi matematika, naopak, nešla. Dionýz ho preto doučoval a dovedol k štátniciam. Sám bol však introvert, veľmi si neveril a o štátne skúšky sa ani nepokúsil. Mladý Hamburger štátnice spravil, aj keď v to rodina nedúfala, a starý Hamburger z vd'ačnosti zamestnal Dionýza vo svojej firme. Tam, v Skalici, sa Dionýz zoznámil s Mariánovou mamou. Firmu v roku 1948 znárodnili, prešla pod správu ministerstva stavebníctva a Mariánovho otca ako chytrého človeka na Povereníctve (ministerstve) zamestnali. Tam ho aj donútili, aby si štátnice urobil. To už musel za rodinou do Skalice dochádzať – chodil v podstate len na víkendy, preto sa za ním v roku 1954 všetci presťahovali do Bratislavy, do nového činžiaku na Bartoškovej 14.“

Mariánov otec Dionýz

Dionýz bol podľa všetkého rigoróznym človekom, ktorý mal rád veci na poriadku, a keďže bol introvert, dosť prekvapujú jeho avantúry. Počas Povstania, ešte pred zoznámením sa s Mariánovou mamou Anulkou, sa mu podarilo splodiť s istou slečnou nemanželského syna, ktorý dostal meno po otcovi – Dionýz. „So svojím nevlastným bratom sa Marián stretol prvý a, žiaľ, aj posledný raz v živote až niekedy po roku 2000,“ hovorí Jana. „Skontaktovali ich bratove dcéry, teda Mariánove netere, ktoré sa k nemu prihlásili na jednom z koncertov. Mariánov brat bol už vtedy vážne chorý a krátko nato zomrel. Bolo to tak trocha rozpačité stretnutie, vo vzduchu viselo veľa nevyslovených otázok a veľa nezodpovedaných odpovedí. Nič z toho sa nedalo stihnúť za jedno posedenie v kaviarni. Navonok sa zdalo, že celé stretnutie prebehlo bez emócií a Marián sa k nemu už nevracal ani ho nekomentoval. Nevie, čo v skutočnosti prežíval. Iba poznamenal, že naturelom bol ten jeho brat asi bližší otcovi ako on – mal technické vzdelanie a pôsobil uzavreto. Vyzerali a asi to aj boli dvaja úplne rozdielni ľudia, ktorých spojila náhoda. Marián dovtedy svojho brata spomínal iba v jednej, dosť kuriózne súvislosti. Hoci bol mladší, platil na svojho brata alimenty, až kým nedošťudoval, keďže mamička peniaze na tento účel vždy nejako zdefraudovala. A to bol aj jediný moment, na ktorom sa vtedy obaja uvoľnili bavili.“

Podľa Irenkiných slov nebol Mariánov otec netolerantný, ale tolerancia v jeho ponímaní znamenala, že si robil svoje a iné si nevšímal: „Čítal si, študoval a v hlave mal cesty a mosty. Rodinu mal určite rád, ale bežný život ho možno obťažoval a chcel sa mu vyhnúť.“ Dionýz neskôr pracoval v Hydrostave, kde sa špecializoval na statiku priehrad a mostov a viackrát vycestoval služobne do zahraničia. O jeho profesionalite svedčí aj táto historka. „Začiatkom deväťdesiatych rokov, bývali sme ešte na Kozej, dovolal sa k nám brat Jána Čarnogurského, ktorý chcel volať do parlamentu,“ spomína Jana. „Asi sme mali podobné číslo. Keď sa vysvetlilo, komu sa dozvonil, prekvapujúco zareagoval: ‚Pre mňa a moju generáciu nebol hviezdou Marián Varga, ale jeho otec Dionýz.‘ V stavbárskej

Vargovci. Mária, rodená Kollárová (Mariánova babička),
a Koloman Varga (Mariánov dečko) so synom Paľkom.

brandži bol Dionýz skrátka pojem. Dokonca taký veľký, že mu ako zamestnancovi ministerstva tolerovali jeho vytrvalý vzdor vstúpiť do komunistickej strany. Marián spomínal, že každé ráno, keď prišiel otec do práce, našiel na stole novú prihlášku do strany. Za každým ju pokrčil a hodil do koša. Obišlo sa to bez následkov. Oni ho totiž potrebovali aj bez straníckej legitimácie.“

K dorastajúcim deťom však Dionýz nemal až toľko porozumenia ako k práci. V byte si vytvoril separátny kútik ohradený skriňami a nechcel byť rušený chodom domácnosti. Podľa Irenky bol buď veľmi tichý, utiahnutý a krotký, alebo, ak mal bolesti žalúdka, nevrlý, a to najmä k Mariánovi, ktorý sa otca trochu bál. Bol veľmi pedantný a pri bohémsky založenej Anulke asi dosť trpel. Ku koncu života však podľa Mariána dospelo manželstvo jeho rodičov až k dojemnej harmónii.

„Každý deň vyfasoval desať korún na obed, išiel sa za ne najesť do bufetu Veľké srdce (na mieste dnešného McDonaldu na

Námestí SNP, pozn. autora),“ spomína na svojho strýka Marta Ščepková. „Mama sa vždy pohoršovala, ako mu môže Anulka dovoliť takýto luxus, veď čo si nezoberie jedlo z domu. Ale všetci Vargovci chodili radi do reštaurácií. Aj naše rodinné stretnutia boli vždy v Carltone. To bol taký náš rodinný podnik. Mali sme putovnú sochu Dionýza, ktorú po takýchto stretnutiach dostal ten, kto bol schopný čo najrovnejšie chodiť. To sme normálne skúšali, bola to rodinná disciplína pre dospelých.“

„Dino bol milý človek, ale veľmi náladový a výbušný,“ konštatuje Irenka. „K otcovi mala komplikovaný vzťah aj Zuza, ako dieťa ho v podstate ignorovala. Venovala sa mu, až keď bol chorý. Ale to sa mu venovala veľmi dôkladne. Dionýz niekoľkokrát dostal porážku. Bol veľmi húževnatý. Nevedel hovoriť, písať a až neskôr sme našli zošit, kde popísal celé stránky, celá stránka jedno písmeno. Mal nepohyblivú nohu, takže ho Zuza musela naložiť do auta, pred Hydrostavom ho prevzala jeho sekretárka, tiež zlatá osoba, starala sa oňho, aj mu prala veci. Keď sme sa vrátili zo Ženevy v novembri 1979, Dino ešte žil, či skôr živoril, hovorila som si, že asi na nás čakal. Aj Ali bol vtedy už chorý. Dina sme navštívili v nemocnici, no bol to smutný zážitok. Chcel nám niečo povedať a nešlo mu to. Začal byť zlostný, nevedel dobre rozprávať, zvuky, ktoré vydával, sa na nič nepodobali. Dali sme mu papier a ceruzku a napísal, síce veľmi ťažko čitateľne, ale napísal niečo po maďarsky. Nikdy sme spolu po maďarsky nehovorili. Ale potom sme zistili, že tam stojí, som rád, že ste prišli. O pár mesiacov nato zomrel. To bolo v júli 1980.“

Maďarčinu ovládal Dionýz vďaka svojmu otcovi Kolomanovi, ktorý bol maďarskej národnosti. Dionýzovi rodičia Koloman Varga a Mária Kollárová pochádzali z Báčky, čo je územie ležiace medzi Dunajom a Tisou v dnešnom Srbsku (Vojvodina), ale aj Maďarsku (Báčsko-malokumánska župa). Vo Vojvodine žila početná menšina dolnozemskej Slovákov, no rodina Márie Kollárovej, Mariánovej babičky z otcovej strany, sa sem uchýlila pred represiou voči panslavistom až v 19. storočí. Koloman sa živil ako strojník a staviteľ, neskôr pracoval ako štátny správca a jeho manželka